

Tva palestinska flickor i ett flyktingläger på Västbanken

Den katastrofartade situation, som många palestinier i de ockuperade områdena Gaza och Västbanken upplever att de lever i, ställer kvinnor som Nidals mamma inför en rad dilemman i sitt föräldraskap. De palestinska områdena är märkta av årtionden av militär ockupation, våldsam konflikt och ekonomisk stagnation. Politiken tränger in i det mest privata. Den här artikeln handlar om de politiska och existentiella dilemman som palestinska föräldrar möter då det gäller att både skaffa och ha barn.

Som vi kommer att se förändrar den katastrofala situationen i de palestinska områdena uppfattningar av föräldraskap och betydelsen av söner och familjemedlemmarnas förpliktelser. Artikeln bygger främst på ett fältarbete i Gaza 2009 men jag använder mig också av material och kunskap jag fått under flera fältperioder på Västbanken de senaste tio åren.

Förödelse och desperation i Gaza

Otliga rapporter från FN och andra internationella organisatio-

ner beskriver den alarmerande humanitära situationen i Gaza. Mer än någon annanstans i de palestinska områdena befinner sig Gaza i politisk och ekonomisk kris. Detta var också tydligt hösten 2009 då jag gjorde fältarbete där, mindre än ett år efter Israels månadslånga anfall (Operation Cast Lead) på den smala kustremsan. Kriget och den internationella blockaden av Gaza avspeglade sig i gatubilden. Gaza var fullt av sönderbombade hus som inte kunnat röjas upp eller åter-

BARN FÖR MITT HJÄRTA ELLER FÖR MITT LAND?

DEN PALESTINSKA KATASTROFENS DILEMMAN

"Kom", säger Nidal. "Kom, ska jag visa dig något." Jag följer med Nidal in i rummet han delar med sin äldre bror. Nidal går fram till byrån och drar ut en av lådorna. Han tar upp en svart rånarluva [da: elefanthue] och säger "Den här brukar jag ha då jag kastar sten mot soldaterna." "Är det din?" frågar jag skeptiskt. "Brukar du kasta sten?" "Ja, när soldaterna kommer in i flyktinglägret om nätterna brukar jag och mina kompisar kasta sten på dem." Luften står stilla av hettan i det lilla rummet. Jag tänker att jag borde berätta för Nidals mamma om hennes trettonårings rånarluva men inser att hon förmodligen redan vet.

af NINA GREN

uppbyggas eftersom blockaden hindrade införseln av byggnadsmaterial. Trots att kriget var över anföll det israeliska flygvapnet Gazaremsan upprepade gånger. Fattigdomen var uppenbar och arbetslösheten utbredd.

Gaza var också märkt av interna politiska konflikter mellan framförallt det islamistiska partiet Hamas och det mer sekulära Fatah. Sedan Hamas vunnit det palestinska valet 2006 och därefter tagit makten med våld i Gaza 2007 hade de infört ett styre som

visserligen gav lite mer lag och ordning på gatorna men också hade klart totalitära inslag. Gaza framstod snart som ett mycket splittrat samhälle: i de intervjuer jag gjorde tyckte folk väldigt olika om det mesta, inte bara om politik. Det var en utmaning att göra fältarbete i ett krigshärjat och utfattigt Gaza och personligen upplevde jag en känsla av klaustrofobi. För Gaza-borna kröp osäkerheten in i familjelivet. Föräldrar började fundera över våldets betydelse för deras barn och över hur man

väger hänsyn till barns säkerhet och överlevnad mot vikten av palestinskt motstånd mot den israeliska ockupationen.

Palestinskt föräldraskap

Det är som på så många andra håll i världen viktigt att ha barn i de palestinska områdena. I princip alla barn föds inom äktenskapet och det finns starka normer kring att gifta sig och få barn. Mycket få vuxna palestinier lever som singlar och utan barn. Då man fått barn ses man som en fullvärdig social

Några palestinska flickor på väg hem från FN-skolan de går i.

En sönderbombad flickskola i norra Gaza

person, en riktig vuxen med en normal sexualitet och reproduktiv förmåga. I den arabisktalande delen av världen visar sig denna nya sociala identitet särskilt tydligt genom de nya tilltalsnamn ett par får vid födseln av sin första son. Ett par som heter Khaled och Fatima till exempel börjar av sin omgivning kallas för Abu Muhammed (dvs. Muhammeds far) och Umm Muhammed (dvs. Muhammeds mor) efter sonen om denne heter Muhammed. I det palestinska samhället brukar man också säga att barn skapar band och kärlek mellan makarna i ett äktenskap. Även om det stora flertalet äktenskap idag ingås i samförstånd och av fri vilja så är det få par som känner varandra särskilt väl då de gifter sig. Barnen blir därför en viktig del av det vardagsliv som svet-sar samman paret.

Den palestinska befolkningen i de ockuperade områdena har höga födelsetal även om dessa är stadigt sjunkande. Enligt den palestinska statistiska centralbyrån födde en palestinsk kvinna i genomsnitt 4,6 barn 2006 vilket är betydligt högre än statistik från grannländerna. I Gaza var siffran

ännu högre: 5,4 barn per kvinna. Man kan peka på fyra huvudsakliga anledningar till de höga palestinska födelsetalen. För det första är människor beroende av att ha barn för att kunna bli försörjda på äldre dagar. I ett samhälle som saknar ett fullgott socialförsäkringssystem blir enskilda mycket sårbara utan nära anhöriga. Detta är ju heller inte något unikt för det palestinska samhället. För det andra anses det inom det palestinska släktskapssystemet vara positivt med många familjemedlemmar särskilt om två klaner eller storfamiljer kommer i konflikt med varandra. Antal medlemmar ses då som en styrka både i konkreta våldsamma sammanstötningar eller slagsmål och i förhandlingssituationer. Hur många män en person har bakom sig via sin familj och släkt, sin azzwa, är avgörande.

De återstående två anledningarna relaterar mer specifikt till den palestinska situationen med israelisk ockupation och våld samt till upplevelsen av att leva i en ständigt katastrof. Begreppet azzwa, vilket betyder styrka, har överförts till nationen; palestinska pojkar behövs i kampen mot Israel. I ett

konfliktdrabbat land där många människor har förlorat nära anhöriga blir nya barn svar på patriotiska uppmaningar att reproducera nationen och på förluster av familjemedlemmar. Det är inte ovanligt att nyfödda uppkallas efter släktingar eller vänner som dödats av den israeliska armén. Att få barn blir en symbolisk seger över förövare i det våldsdrabbade samhället; varje nyfött barn åter-skapar familjer och ersätter mänskliga förluster. I Gaza upplevde jag att detta var uttalat. En 35-årig mor sa till exempel i en intervju: "Vårt samhälle kräver av oss att vi får många barn. Så många barn har dött i kriget så vi vill ha fler." Hon menade också själv att hon ville ha fler än de sex barn hon redan hade. Våldet kunde dock också få folk att mena det motsatta. Andra personer jag mötte, både mödrar och fäder, hävdade snarare att de inte ville ha fler barn just på grund av den katastrofala situation de befann sig i.

Reproduktion är även mycket politiserat i den israelisk-palestinska kontexten. Bland israeler finns exempelvis en utbredd rädsla för att palestinerna med sina höga

En politisk manifestation på Västbanken där både unga och gamla deltar.

födelsetal ska bli fler än israelerna och genom ett framtida numerärt överläge hota den israeliska staten. Israeliska soldater har också vid upprepade tillfällen hindrat palestinska födande kvinnor från att resa igenom vägspärrar på väg till sjukhuset. Sådana händelser har ibland lett till att kvinnornas barn dött. Detta tolkas av flertalet palestinier som en israelisk önskan om att de ska upphöra att existera. Många palestinier lever med en känsla av existentiellt hot; de tvivlar på att de kommer att överleva både som individer och som samhälle.

Föräldraskapets dilemma

Fördelarna med en växande palestinsk befolkning upprepas ofta av palestinska politiker och palestinsk media. Den släktskapsterminologi som nationalistiska rörelser använder sig av kan bli en realitet snarare än ett symbolspråk under extrema förhållanden.

Socialantropologen Rhoda Kanaaneh menar dock att det inom palestinsk patriotism finns en obestämthet angående antalet barn en familj bör ha. Den kulturella och politiska preferensen för en

stor familj med många barn existerar samtidigt med preferensen för en liten familj. De flesta palestinier håller till viss del med om båda perspektiven: det är både en nationell plikt att föröka sig och det är viktigt att kunna ge sina barn ett gott liv. Det patriotiska argumentet för en liten familj är att få men välutbildade och välformulerade palestinier är ett större hot mot israelisk dominans än många fattiga och utbildade palestinier någonsin kommer att kunna bli. Den här positionen kan bäst förstås som en del av en moderniseringsdiskurs; palestinier är moderna, inte traditionella eller outvecklade orientaler, alltså har de få barn. Argumentet kan också relateras till konsumtionssamhället. Som på så många andra håll i världen anses barn idag behöva saker, både datorer och universitetsutbildning. De ger alltså inte sina föräldrar enbart ekonomisk trygghet utan de kostar dem också pengar.

Traditionellt brukar socialantropologer beteckna det palestinska samhället som ett där man föredrar söner framför döttrar. Under mina fältarbeten har detta dock

visat sig vara en sanning med modifiering. Visserligen vill palestinska föräldrar gärna få söner då släktskapssystemet med en lite gammaldags terminologi kan beskrivas som 'patrilinjärt' och 'patrilokalt'. Detta innebär i princip att sönerna är de som ärver det mesta av föräldrarnas tillgångar och de som bor kvar i närheten av föräldrarna och kan ta hand om dem på äldre dagar. Döttrar ses inte riktigt som fullgoda medlemmar av familjen eftersom de kommer att gifta sig och vid sitt giftermål kommer de att flytta och bli en del av sina mäns familjer. Vardagen visar dock att det finns mer flexibilitet i familjerelationer än vad normen skulle kunna peka på. Även om det för många palestinier är viktigt att få en son kan även bristen på en dotter göra att ett föräldrapar fortsätter att få son efter son i väntan på en dotter. I det dagliga livet kompletteras också män och kvinnor varandra vilket gör kvinnor och flickor viktigare än vad narrativet antyder. Långt ifrån alla söner är heller så ansvarsfulla och hjälpsamma gentemot sina gamla föräldrar som de uppmanas vara.

Under mina intervjuer i Gaza blev det tydligt att många föräldrar tyckte det var lättare att uppfostra döttrar; flickor var mindre utåtagerande och lättare att kontrollera än pojkar. Föräldrarna uttryckte stor ambivalens och oro gentemot sönerna. Jag frågade en kvinna om hur det var att uppfostra barn (ordet på arabiska refererar både till pojkar och till barn i allmänhet) i Gaza idag och hon svarade:

"Istället för att tänka på skolan och på sin utbildning tänker barn på hur de ska gå med i de militära styrkorna. Det är förstås väldigt svårt [att uppfostra barn här]. Särskilt i den här situationen då ungarna ser och hör så mycket av kriget och då de [dvs. den israeliska armén] anfäller Gaza hela tiden. [Barnen] vill gå med milismännen och slåss tillsammans med dem. Min pojke som går i tredje klass säger att när han blir tillräckligt stor kommer han att gå med de väpnade styrkorna så han kan få vapen och skjuta israeler, så att han kan få tillbaka vårt land. Jag vill inte att han ska tänka så, han är fortfarande ung. I andra länder kan mödrar

guida sina barn till en bra framtid men i vår situation är det svårt. [...] Om min son kommer hem en timme för sent blir jag så orolig för honom. Om jag ser honom med nya människor, särskilt med äldre personer, frågar jag honom en massa saker. De kan påverka honom i en negativ riktning."

Pojkar förblir pojkar

Låt mig återknyta till Nidal och hans rånarluva. Kommer hans mamma som helst av allt vill att hennes fyra barn ska utbilda sig och få bra jobb att kunna hindra Nidal från att konfrontera israeliska soldater? Troligtvis inte. Unga palestinska killar från flyktingläger och de lägre klasserna gör ofta som de vill. Till skillnad från flickor kan de till exempel vara ute hela nätterna utan att någon frågar dem var de varit. De växer upp i en miljö där män ska försvara nationen och våld är förväntat samt på vissa sätt normaliserat. Både Nidals två morbröder och hans pappa satt som unga i israeliskt fängelse för politisk aktivism. Varför skulle Nidals liv bli annorlunda? Inför risken att förlora sina söner och oron för deras säkerhet tycks

en konsekvens av de upprepade katastroferna i Gaza vara att föräldrarna för söner ifrågasättas mer än tidigare.

Både israeler och palestinier anser att palestinska män är de som är farligast för israeler alternativt viktigast i kampen mot ockupationen. Detta har att göra med manlighetsideal. Palestinska män ska idealt vara modiga och risktagande och beredda att utsätta sig själva för faror för att skydda andra. Särskilt unga ogifta män förväntas vara beredda att skydda gruppen. I den israelisk-palestinska konflikten riktas det direkta våldet mot män och det utförs av män. Över 90 % av de dödade palestinerna är män eller pojkar. I och med att det skett en eskalering av våld och militära medel i konflikten mellan Israel och palestinier det senaste årtiondet har också politisk aktivism och alla former av motstånd blivit allt farligare för palestinerna.

Våldets dubbelhet

I Gaza liksom på Västbanken hoppas många att våld mot Israel (exempelvis genom raketbeskjutning) ska leda till självständighet

och en ny politisk ordning. Det ligger något paradoxalt i att många palestinier tror på en väpnad kamp samtidigt som de flesta inte vill att deras egna barn skadas eller utsätter sig för de risker som det innebär att vara engagerad militärt eller politiskt mot Israel. Trots den status som en martyr ger en familj visar mitt intervju-material att de flesta ville hålla sina egna barn utanför motståndet. Det fanns dock personer som menade att de ville att deras egna söner skulle bli milismän. En far jag intervjuade ville till exempel att hans fem söner skulle bli ingenjörer så att de skulle kunna "göra något åt de israeliska flygplanen". Med det menade han alltså att tillverka raketer som kunde skjuta ner militärflygplanen som ständigt kretsade över Gaza.

Samtidigt som många fortfarande hoppas att våldsamotstånd ska förändra palestiniernas situation till det bättre upplever de också att det inte går att skydda barnen från våld och krig. Föräldrarna jag mötte i Gaza uttryckte en oerhörd vanmakt då det gällde barnen: "Jag kan inte hindra dem från att se de döda kropparna" eller

"Jag tar själv lugnande medel för att klara av att hantera mina barns oro". Ofta började intervju-sessionerna med att familjen jag besökte visade skador på sitt hus eller i grannskapet efter israeliska bombningar eller berättade om fruktansvärda saker som hänt dem. Båmen kunde ha sett mängder av lik från bombningar i närheten eller att deras farbrors hus blivit totalförstört. Att skapa en trygg barndom under sådana omständigheter är i princip omöjligt.

De sociala och kulturella konsekvenserna av den pågående katastrofen i Gaza ställer palestinska föräldrar inför olösliga dilemman och skapar stor osäkerhet och ambivalens. Saker man tidigare kunde vara ganska säkra på (till exempel att det är positivt att ha söner och att kampen är alla palestiniers kollektiva uppgift) verkar inte riktigt längre gälla. Framtiden och konsekvenserna av ens handlingar går inte att förutse. Katastrofens konsekvenser är att mer eller mindre allting flyter; den kontinuitet och ordning som sociologen Anthony Giddens kallat 'ontologisk säkerhet' är en bristvara i samhällen i kris. ■

Förslag på vidareläsning:

Giddens, Anthony 1991, *Modernity and Self-Identity – Self and Society in Late Modern Age*, Cambridge: Polity Press.

Kanaaneh, Rhoda Ann 2002, *Birthing the Nation – Strategies of Palestinian Women in Israel*, Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press.

Rosenfeld, Maya 2004, *Confronting the Occupation – Work, Education and Political Activism of Palestinian Families in a Refugee Camp*, Stanford, California: Stanford University Press.

NINA GREN DISPUTERADE I SOCIALANTROPOLOGI VID GÖTEBORGS UNIVERSITET 2009 MED EN PHD-AVHANDLING OM PALESTINSKA FLYKTINGAR PÅ VÄSTBANKEN. HON HAR SEDAN DESS UNDERVISAT I SOCIALANTROPOLOGI OCH EN RAD TVÄRVETENSKAPLIGA ÄMNINGAR SAMT GJORT NYA FÄLTSTUDIER OM PALESTINIER I GAZA OCH I SKANDINAVIEN. SEDAN JANUARI 2011 HAR HON ETT POST-DOK VID INSTITUT FOR ANTROPOLOGI, KØBENHAVNS UNIVERSITET.

alle fotos af forfatteren